

KATALOGLAMA EĞİTİMİNDEKİ YENİLİKLER VE TÜRKİYE’DEKİ DURUM

New Trends in Education Cataloging and situation in Turkey.

Doç. Dr. Doğan Atılğan*

Öz

Kataloglama eğitimini kütüphanecilik eğitimi içinde ele alıp değerlendirmek gerekir. Kataloglama, resmi kütüphanecilik eğitimi başlamadan önce usta çırak ilişkisi ile öğrenilen ve sürdürülen bir meslekti. Melvil Dewey’nin 1887 yılında ABD de ilk kütüphanecilik okulunu kurmasından sonra Kataloglama eğitimi kütüphanecilik eğitimi içinde düzenli olarak verilmeye başlandı. Mesleki gelişim ve bilgi teknolojilerinin kütüphanecilikte kullanılmaya başlaması kataloglama eğitimini de etkiledi ve değişiklik ve gelişmelere neden oldu.

Dünyadaki gelişmelere paralel olarak ülkemizde de Cumhuriyetle birlikte kurslarla başlayan kataloglama eğitimi, 1950’li yıllardan beri üniversitede düzeyinde sürdürülmekte ve kapsam, biçim, teori ve uygulama ilişkisi bakımından sürekli gelişmektedir.

Bu Bildiride Dünyadaki ve Ülkemizdeki kataloglama eğitiminin durumu ele alınacak ve geleceğe dönük beklentilere yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kataloglama eğitimi, Kütüphanecilik- Türkiye,

Abstract

It is essential to deal with evaluating the cataloging education within librarianship education. The cataloging education was a profession that was applied and learned with the master – apprentice relationship before formal librarianship education began. Cataloging education has been placed regularly within the librarianship education after Melvil Dewey founded the first librarianship school in 1887. Professional advance and the use of information technology in librarianship has effected the cataloging education and lead to changes.

Cataloging education in our country, beginning through courses with the Republic, has been applied and developed continuously at the university level since 1950s years in terms of content and form, and the relationship of theoretical basis and practice.

In this proceeding, the situation of the cataloging education both in our country and the world will be taken into accounts and placed the expectatons concerning the future.

Keywords: Cataloging education, Librarianship-Turkey

“Kataloglama kayıtlı bilginin aktarılması, katalog, indeks ve kavramsal dizin gibi araçlarla bu bilgilere erişimi sağlayan bir düzenlemedir. Bilginin organizasyonu ifadesi bu işlevi karşılamamaktadır. Biz katalogcular bilgiyi organize etmeyiz. Kayıtlı bilgiyi düzenleriz Sadece kayıtlı bilgi ve enformasyon içinde somutlaşan fikirlerle ilişkilendiririz. Kayıtlı olmayan fikirler ile bağlantı sağlamayız” (Michael GORMAN)

* Doç. Dr. Doğan Atılğan Ankara Üniversitesi DTCF Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü öğretim üyesi

Giriş:

Kataloglama eğitimini kütüphanecilik eğitiminden ayrı düşünmek, değerlendirmek veya incelemek mümkün değildir. Kütüphanecilik eğitimindeki değişiklikler, gelişmeler ve bilgi iletişim teknolojilerinin kullanılması kataloglama eğitimine de paralel olarak yansımaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, bilgi kayıt ortamlarındaki çeşitlenme, kütüphanecilik okullarının programlarının değişmesine, dolayısı ile kataloglama müfredatının da değişip geliştirilmesine neden olmuştur.

Kataloglama eğitimi sadece katalogcular için öngörülen bir eğitim değildir. Bu gerçeğin kimi zaman göz ardı edilmesi kataloglama eğitiminde geri gidişlere neden olmaktadır. Kataloglama kuralları ve bilginin düzenlenmesinde gerekli standartlar her kütüphanecinin bilmesi gereken kavramlardır. Kütüphaneciler tarafından bilginin düzenlenmesine ilişkin standartların farklı algılanması doğaldır. Önemli olan standartların kabul edilebilir nedenlere dayanması ve bibliyografik kontrolün gerekliliğine bütün kütüphaneciler tarafından inanılmasıdır.(Gorman :2002:10)

Bibliyografik kontrol ile ilgili bilgilerin (bilginin ne zaman, nerede, kim tarafından üretildiğinin belirlenmesi) kütüphanecilerin yaptıkları işin her aşamasında gerekli olduğunu kimse inkar edemez. İster sağlama, ister düzenleme ve isterse hizmete sunma aşamasında olsun bu bilgileri kütüphaneciler mutlaka kullanmak durumundadırlar. Bibliyografik kontrol hakkında bilgi sahibi olmayan bir kütüphaneci nasıl iyi bir sağlama kütüphanecisi, danışma kütüphanecisi, veya çocuk kütüphanecisi olabilir?

Bir danışma kütüphanecisi kataloğun yapısı, konuların nasıl bir araya getirilene kullanıcıya sunulduğunu bilmeden iyi bir danışma hizmeti verebilir mi? Bir kütüphane uzmanı bibliyografik kontrolün temel konularını bilmeden, kütüphane kullanımı ve enformasyon okuryazarlığı konusunu nasıl öğretebilir? Bu saptamaları derme geliştirme ve yönetme ile ilgili olarak da yapabiliriz. Ya da teknoloji konusunda son derece bilgili ancak MARC kayıtlarının içeriği hakkında en ufak bir fikri olmayan bir bilgisayarıcı ile bibliyografik kayıtların MARC formatlarının oluşturulması konusunda yaşanan güçlükleri kataloglama ile uğraşan herkes az çok yaşamıştır.

Yukarıda yapılan saptamaları Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları kitabının da editörü olan ünlü katalogcu Michael Gorman'ın şu sözleri ile desteklemek istiyorum.

“Kataloglama kütüphaneciliğin temelidir. Sanıyorum ki bütün alanlardaki iyi kütüphaneciler kataloglama konusunda bilgi sahibidir. Danışma kütüphanecisi sadece bilginin nasıl düzenlendiği konusunda değil aynı zamanda kataloglama ve sınıflamanın temel yapısını ve bilginin genelden özele doğru düzenini de takip eder. Derme geliştirme ve yönetme ile ilgili kütüphaneciler sorumluluklarını sınıflamanın konu guruplarına ve konu başlıklarına göre yerine getirirler. Bir çocuk kütüphanecisi çocuğa iyi bir kitap önerebilmek için kataloglama tecrübesinden yararlanarak konuya ya da yaşa göre gruplandırmaları düşünecektir. (Gorman :2002 :11)

Görüldüğü gibi iyi bir kütüphaneci olmak, iyi bir kütüphane hizmeti vermek, katalog bilgilerine sahip olmayı zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle kataloglama eğitimi, kütüphanecilik eğitiminin başlangıcından beri hep en önemli olmuştur. Kütüphanecilik eğitiminin tarihsel

gelişimi incelendiğinde de bu saptama doğrulanmaktadır. Şimdi Kütüphanecilik eğitimi tarihi içinde kataloglama eğitiminin gelişimine kısaca bakalım.

Dünyadaki durum

Melvil Dewey'nin 1887 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde ilk kütüphanecilik okulunu kurmadan önce, kütüphaneciler mesleki bilgilerini kendi becerileri ile ya da usta-çırak ilişkisine dayanan bir yöntemle kazanıyorlardı. Dewey'nin ilk kütüphanecilik okulunu kurması ile birlikte kütüphaneciler için kataloglama eğitimi usta-çırak ilişkisinden çıkarak düzenli eğitim müfredatı içinde yer aldı. Dewey'nin çabaları ile başlatılan kütüphanecilik eğitimi en önemli dönüm noktasını 1923 yılında yayınlanan Williamson raporu ile yaşadı. Rapor kütüphanecilik eğitimindeki kalite düşüklüğünden söz ediyordu(Kum : 1970:22). Bu raporun da etkisiyle kütüphanecilik okulları dünyada yayılmaya başladı. 1928 yılında Chicago Üniversitesi'nde ve daha sonra da ABD'deki çeşitli üniversitelerde doktora düzeyinde kütüphanecilik programları başlatıldı(Kum:1970: 24).

İngiltere'de ise sistemli bir kütüphanecilik eğitimi ancak 1919 yılında başlayabildi. Londra Üniversitesi'nde mezuniyet sonrası düzeyde başlayan kütüphanecilik eğitimi, lisans düzeyine ancak 1964 yılında verilmeye başlandı. Fransa'da ise 1821 yılında arşivci yetiştirmek amacıyla kurulan Ecole de Chartes başlangıçta hiç yer almayan kütüphanecilik mesleği ile ilgili konuları Fransa Kütüphaneciler Derneği'nin isteği ile ancak 1932 yılında ders programlarına ilave etmiştir(Kum:1970:25).

Üniversitelerde yer alan kütüphanecilik okullarının programlarında kataloglama, bilginin düzenlenmesi, bibliyografik kontrol vb. adlarla yer alan kataloglama eğitimi lisans ve yüksek lisans düzeyinde yürütülmektedir. Böylelikle kütüphaneciler katalogcu kariyerleri için gerekli bilgiyi kütüphanecilik okullarından alarak resmi eğitim usta-çırak ilişkisinin önüne geçti. Üniversite düzeyindeki eğitimin tamamlanmasından sonra kataloglama konusundaki yeniliklerin öğrenilmesi gelişmelerden haberdar olunması amacıyla sürekli eğitim seminerleri, toplantı ve konferans dizileri ve kurslarla eğitimin desteklenmesi gerekmektedir. (Pitfall: 2002 XIX)

Bilgisayarların kataloglamada kullanılmaya başlaması ve bibliyografik bilgi ağlarının kurulması ile katalog kayıtlarının paylaşılması dikkat çeken bir gelişmeyi ortaya koydu. Bilgisayarlar aracılığı ile üretkenlik artarken katalog bilgilerine erişim kolaylaştı. Bu gelişmeler kütüphanecilik okullarındaki kataloglama dersleriyle ilgili müfredatta da değişikliklere neden oldu. Kataloglama dersleri önemli değil gibi görüldü. Okulların programlarında bu dersler daha az yer almaya başladı. Kataloglama öğretimi ile ilgili derslerin yerine Genel Bibliyografik Denetim dersleri konuldu. Çoğu zaman bibliyografik kontrol ile ilgili dersler de temel ders olmaktan çıktı. Kütüphane otomasyonu ve bibliyografik ağlar katalogcular için radikal değişikliklere neden oldu. Bu değişikliklerin pek çoğu önceden tahmin edilebilen değişikliklerdi. Kopya kataloglama ve otomasyon, kataloglamada verimliliği artırdı. Yetişmiş katalogcuya duyulan gereksinimi azalttı. Ancak bu eğilim beklenen sonucu vermedi. Özellikle kitap dışı materyallerin kataloglanması ve bilgiye erişimi amacıyla kullanılan bilgisayarlar bütün beklentileri yerine getiremedi. Bunun sonucunda katalogcular için bibliyografik denetimin ayrıntısından çok kütüphanelerin temel gereksinimleri ve kullanıcı tatmini ön plana çıktı. (Pitfall: 2002 xx)

Geleceğe yönelik işlev ve faktörlerin şekillendireceği kataloglama eğitim müfredatı yanında, dünyanın çeşitli kütüphanecilik okullarında geleceğe yönelik olarak farklı yaklaşımlar da söz konusudur. Özellikle Amerika Birleşik Devletlerinde kütüphanecilik okullarından bazıları adlarındaki kütüphane kelimesini çıkarmışlardır. Kimi üniversitelerde ise kütüphane

kelimesi korunmaktadır. Amerikan Kütüphaneciler Derneği uygulamaya koyduğu bazı standartları değiştirmesine karşın adında bir değişiklik yapmamıştır. Başta ABD olmak üzere pek çok okulda kütüphane ve enformasyon bilimleri birlikte kullanılırken ABD Rutgers üniversitesinde kütüphanecilik okulu adına iletişim 'communication' kelimesini de eklemiştir.(Akbulut: 1999:129)

Adları farklı olsa da kütüphanecilik okullarında eğitimin kalitesinin yükseltilmesi, günün koşullarına ayak uydurulması ve bilgi iletişim teknolojilerinin bilgi hizmetlerinde en iyi şekilde kullanılabilmelerinin sağlanması için eğitim programlarda iyileştirici önlemler alınması gerçeği göz ardı edilmemelidir.

Bu değişikliklerin kataloglama eğitim müfredatlarına yansımaları da dünyada farklı yaklaşımlarla değerlendirilmektedir. Fikir vermesi açısından Kataloglama eğitiminde önemli gördüğümüz iki farklı program önerisini sizlerle paylaşmak istiyorum. Bunlardan birincisi Kataloglama konusunda fikirlerine önceki bölümlerde yer verdiğim Michael Gorman'a ait. Gorman 'Kütüphanecilik okulu' kelimesini özellikle kullanmayı tercih etmekte ve bu bölümü Enformasyon bilimleri (Information science) ya da Enformasyon çalışmaları (Information studies) bölümlerinin bir parçası olarak değerlendirmektedir. Gorman mezuniyet sonrası iki yıl üzerinden şekillendirdiği ideal bir kütüphanecilik okulunda ilk yıl bütün öğrenciler aynı dersleri alacaktır. İkinci yıl seçmeli derslerden oluşmaktadır. Seçmeli dersler ilk yıl alınan temel dersleri destekleyecek ve öğrencilerin ilgi alanlarını keşfetmelerini sağlayacak derslerden oluşacaktır. Birinci yıl, kataloglama, danışma kaynakları, koleksiyon geliştirme vb. temel dersler yanında kütüphanelerin tarihi, kütüphanelerin toplum içindeki rolü ve kütüphaneciliğin etik değerleri gibi konulardaki dersleri kapsamaktadır. Birinci yıldaki kataloglama müfredatı bibliyografik ilke ve standartların kütüphanecilik hizmetlerinde uygulanmasını kapsamaktadır. Ele alınan konular ise konu başlıkları, sınıflama, otorite dizinleri, indeksleme, ortak kataloglamayı kapsayacaktır. İkinci yılda bu temel derslerin üzerine seçilecek sınıflama teorisi, kataloglamanın tarihi, ileri düzeyde nitelendirici kataloglama ve konu kataloglaması, indeksleme, bilgisayarla kataloglama, elektronik kaynakların nitelenmesini içerecektir. Kataloglama uzmanı olmak isteyen öğrenciler bu derslerden çok sayıda alarak ilgili konularda beceri kazanmak durumunda olacaklardır.(Gorman: 2002: 12)

Kataloglama eğitimi planlaması içinde yer alan bir başka konu da metadata, dır. Kataloglama kurallarının yetersiz kaldığı, kaynak türünün çeşitliliği ve bu kaynaklardaki sorumluluğun belirlenmesi ve kaynaklara erişim farklı metadata uygulamalarını doğurmuştur. Kullanım gereksinimlerine göre kataloglamada olduğu gibi farklı metadata düzeylerinin uygulanması Dublin Core gibi metadata standartlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur.(Yee:2002:208)

Şimdi de Gorman'ın kataloglama ağırlıklı eğitim önerisi gibi metadata uygulamalarının da eğitim programları içinde yoğun olarak yer almaya başladığı günümüz koşullarına uygun bir eğitim programı üzerinde durmak istiyorum. Bu gelişmeler ışığında oluşturulacak kataloglama eğitiminin işlevleri arasında şunlar sayılmaktadır (Yee: 2002:207)

- Kullanıcının bilgi arama davranışları nasıldır.
- Kullanıcının bilgiyi kullanma davranışları nelerdir.
- Kullanıcının bilgiyi edinme alışkanlıkları nelerdir.

Bu işlevlerle birlikte kataloglama eğitiminin geliştirilmesi için yapılacak planlamada yer alması gereken faktörler de şunlardır (Yee: 2002:206)

- Kataloglama nedir, amaçları nelerdir,
- Kataloglamanın işlevleri nelerdir,
- Kataloglama eğitiminin gelecekteki işlevleri neler olmalıdır,

- Bu işlevlerin kapsamı ve sınırları ne olmalıdır,
- Kataloglamanın metadata ile ilişkisi nedir,
- Kuramsal bilgiye ne derece ağırlık verilmelidir,
- Kataloglamada deneyim ne ölçüde gereklidir, deneyimin yeri nedir.
- Kataloglamaya kendi içinde bölümler halinde mi? Yoksa bütünlük olarak mı ders programlarında yer verilmelidir.
- Bilginin düzenlenmesinde geleceğe yönelik olarak öğrencinin aktif rol alması nasıl sağlanmalıdır.

Bu İşlevler ve eğitimin geliştirilmesi için önerilen faktörler doğrultusunda verilecek kataloglama eğitimi 4 düzeyde verilecektir. Bu programda yer alan konu ve amaçlar ise şöyle sıralanmaktadır. (Yee: 2002:212-216)

Birinci düzey: Mezuniyet sonrasında katalogcu olmayacak, ancak derme geliştirme ve danışma gibi alanlarda çalışacaklar için önerilmektedir. Bu düzeyde amaç: Genel olarak bilgiyi tanımlamak, bilginin organizasyonda kullanılacak yöntemleri tanıtmak, bilginin organizasyonu, Metadata ve katalogun ilişkisini ortaya koymaktır. Bu amacın yerine getirilmesi için ele alınacak konular ise:

- AACR ve DC standartlarına giriş.
- Kataloglama ve metada kayıtlarının oluşturulması.
- Otorite kontrol, konu başlıkları ve sınıflamaya giriş.
- MARC formatı ve bibliyografik öğelerin tartışılmasıdır.

İkinci düzey: Kataloglama bilgi ve becerisinin kazandırılması, Metadata kütüphanecisi ve kataloglamada kariyer yapmak isteyenler için verilecek dersleri kapsamaktadır. Bu düzeyden amaç ise niteleyici kataloglama ve konu analizi için beceri kazandırmak, kataloglama ve Metadata'nın amaçlarını anlatmak Dublin Core gibi standartların kullanılarak katalog kayıtlarının oluşturulmasını uygulamaktır. Bu amaçla da:

- Bilginin organizasyonu yöntemleri ve bilimsel iletişim.
- Kataloglama ilkeleri ve katalogun fonksiyonları.
- Metadata türleri fonksiyonları ve format geliştirilmesi.
- Kataloglama ve metadata ilişkisi.
- Otorite kontrol, konu analizi, kavramsal dizin, sınıflama ve konu başlıkları.
- Bibliyografik ağlar, OPAC, MARC ve metadata'ya dayalı kataloglama, konularına yer verilecektir.

Bu düzeyde verilecek eğitim geleneksel kataloglamanın daha gelişmişidir. Geleneksel olarak başlangıç konularına yer verilirken, aynı zamanda kataloglama ve metadata standartları ile beraber temel metadata programlarının da neler olduğunun bilinmesini sağlar.

Üçüncü düzey ise uzman katalogcusu ve metadata uzmanı olmak isteyenlere yönelik dersleri kapsamaktadır.. Bu düzeyden amaç ise kitap dışı materyallerin kataloglanmasını öğretmek, konu başlıkları ve sınıflama sistemleri hakkında derinlemesine bilgi vermek, farklı Metadata standartlarını karşılaştırmak, bilgi yönetim sistemi içinde Metadata'nın yerini belirlemek ve farklı formattaki bilgi kaynaklarının denetimi için kataloglama ve Metadata kullanımının sınırları ve yetersizliklerini vurgulamaktır.

- Bu amacın gerçekleştirilebilmesi içinde aşağıdaki konularda eğitim önerilmektedir.
- Elektronik kaynakların kataloglama ilkeleri

Kitapdışı materyallerin kataloglanması
LC konu başlıkları ve sınıflama sistemi.
Metadata formatı hazırlamak için temel bilgiler
MARC ve Dublin Core kayıtlarını oluşturma uygulaması
Daha derinlemesine kataloglama ve metadata bilgisi verme.

Son düzey ise, kataloglama ve metadata uzmanlık bilgisine ilişkindir. Bu düzeyde amaç, internet kaynaklarını düzenlemeye yönelik farklı yaklaşımları öğretmek, dermeye uzaktan erişimdeki sorunları analiz etmek, digital dermenin organizasyonu için ön çalışma geliştirmek, metadata standartlarını anlamak ve kullanmak, öğrenilenleri bir projede uygulamak ve veri tabanı tasarımı organize etmektir. Metadata alanlarının nasıl geliştirileceği; uygulanabileceği ve bilgi erişimdeki etkilerini değerlendirmeyi de amaçlayan dördüncü düzeyde ele alınan konular ise:

Internet kaynaklarının düzenlenmesi için gerekli yöntemler
Metadata türleri, fonksiyonları ve metadata projelerinin analizi
Farklı metadata standartları (Dublin core, TEI, EAO gibi) üzerinde pratik yapma.
SGML (Standart Generalized Mark-up Language) DTD (Dokument Type Definition) ve XML (Extensible Mark-up Language) gibi formatların tanınması
Metadata alanları oluşturma'dır.

Görüldüğü gibi dünyadaki kataloglama eğitim müfredatları ve uygulamalarında çok farklı yaklaşımlar da söz konusu olabilmektedir. Ülkemizdeki kütüphanecilik eğitimi açısından bizim yapımıza uygun olanları seçmekse eğitimcilerimize düşmektedir. Bu yaklaşımlardan biraz uzaklaşarak şimdi de ülkemizdeki kataloglama eğitimi üzerinde kısaca durmak istiyorum.

Türkiye'deki durum

Türkiye'deki resmi kataloglama eğitimi kütüphanecilik kursları ile Cumhuriyet'ten sonra 1924 yılında başlamıştır. Fehmi Ethem Karatay'ın İstanbul Üniversitesi'nde verdiği kursun konumuz açısından en önemli özelliği ders notlarından bazılarının ilk kütüphanecilik ders kitabı olarak yayınlanmasıdır. Bu kitaplardan bir tanesi de ilk kataloglama kuralları kitabı olarak da yayınlanan Tasnif-i Asar-ı kavaidi'dir.

Bundan sonra Kütüphanecilik eğitiminin üniversite düzeyinde verilmeye başlamasına kadar kütüphanecilik eğitimi çeşitli kurslarla sürdürülmüştür. Bu kurslara ilişkin erişilebilen en önemli belgeler ise Adnan Ötüken tarafından A.Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde 1941 yılında başlatılan kurslara aittir. Hazırlanan kurs yönetmeliğinde kataloglama konusu A ve B gruplarında ayrı ayrı yer almıştır. Kütüphanecilik kursunun amaçları arasında ise:

Kütüphanecilik ve umumiyetle tasnif işlerinde çalıştırılacak elemanları yetiştirmek,

Fakülte umumi kütüphanesi ile enstitü kütüphanelerinin tasnif ve tanzimini temin etmek

sayılmaktadır. (Ötüken:1957: 15)

1952 yılına kadar kurslarla devam eden kütüphanecilik eğitimi içinde kataloglama değişik ad ve içerikte yer almıştır. Bu düzenli kurslardan sonra DTCF Kütüphanesinde kurulan kütüphanecilik enstitüsünde kütüphanecilik dersleri müfredatı içinde kataloglamaya ilişkin olarak:

Fiş çıkarma,
Kataloğa geçirme,
Yazma eserlerin tasnifine ilişkin metotlar, adları ile dersler yer almıştır. (Ötüken: 1957: 32).

DTCF Kütüphanecilik enstitüsünde çeşitli dönemlerde yapılan değişiklikler ile öğretim programlarında yer alan dersler esas dersler ve yardımcı dersler başlıklarında toplanmıştır. Kataloqlama kurallarının ve sınıflama sistemlerinin öğretildiği dersler ise “Kataloqlama ve tasnif” başlığı ile esas dersler arasında yer almıştır.

1969 yılında İ.Ü.’de 1972 yılında da H.Ü.’de kurulan kütüphanecilik bölümlerinin öğretim programlarında kataloqlama ve sınıflama değişik adlarla da olsa hep zorunlu dersler arasında yer almıştır. (Çakın: 1997: 7-31; Atılğan : 1999: 144-163)

Kataloqlama eğitiminde zaman zaman çelişkilerin yaşandığı da görülmüştür. Bu çelişkilerin temelinde teori ve uygulamadaki farklılıklar yatmaktadır. Kütüphanecilik okullarından mezun olan öğrencilerin hangi tür kütüphanelerde çalışacağı ve hangi kataloqlama kurallarını uygulayacakları konusunda net bir eğilim bulunmadığından bölümlerde birden çok kataloqlama kuralı 1980’li yıllara kadar bir arada öğretilmiştir.

O yıllarda halk kütüphanelerinde farklı, üniversite kütüphanelerinde farklı ve Milli Kütüphane’de de farklı kataloqlama kuralları uygulanmakta idi. Bir standartlar mesleği olarak bilinen kataloqlamada bu çelişkiyi anlamak mümkün değildi. Bu farklı uygulamaya kökten çözüm yerine bölümlerimizde de uygulamaya yönelik öğrenci yetiştirmek amacıyla her üç kural bir arada öğretilmeye çalışılıyordu.

Teori ve uygulama arasındaki bu ilişki kütüphaneciliğin tüm alanlarını etkilemiştir. Bu etkileşim kataloqlama kurallarında en üst seviyeye ulaşmıştır. Uygulamanın başarısı teoride oluşturulan fikir ve görüşler ile bunların kazandırdığı deneyimlerden edinilen bilgilerle oluşturulduğu bilinen bir gerçektir. Teoride iyi öğrenilmeyen kataloqlama kurallarının uygulanışında yanlışlıklara düşülmesi kaçınılmazdır. Bu nedenle kataloqlama eğitiminin planlanmasında teorideki uygulamalar önemli bir rol oynamaktadır (Sefercioğlu. 2000: 149).

1990’lı yıllara gelindiğinde kütüphanecilik bölümlerinin yapısında köklü değişikliklere gidilmiş, uygulamanın ihtiyacını daha profesyonelce karşılamak amacıyla ana bilim dalı uygulamasına geçilmiştir. Ana bilim dalları programlarında kataloqlama eğitime ilişkin olarak: Bilginin düzenlemesine giriş, bilginin organizasyonu, sınıflama sistemleri , konu başlıkları, katalog uygulamaları ve bilgisayarla kataloqlama gibi adlarla yer almıştır.

Bilgi kaynaklarındaki hızlı değişim, elektronik bilgi kaynaklarının bilgi merkezlerinde yaygınlıkla kullanılmaya başlanması ve kütüphanecilik kavramının yapılan işi tam olarak karşılamadığı yolundaki görüşler kütüphanecilik bölümlerinin adlarının da değiştirilmesine zemin hazırlamıştır. Bu değişiklik, eğitim müfredatında da olumlu gelişmelere yol açmıştır. Önceki yıllarda birinci sınıftan son sınıfa kadar okutulan kataloqlama derslerinin içeriği ve kapsamı değiştirilmiştir.

Kütüphanecilik eğitimi veren ve adları Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü olarak değiştirilen Bölümlerimizde kataloqlama eğitimi Bölüm yada Anabilim Dalı dersleri olarak ayrı ayrı yer almıştır. 2002-2003 öğretim yılında Bölümlerin adları değiştirildikten sonra Bölüm programları fakültelerimizin uygulamasında farklılıklar yaşanmaktadır. İstanbul Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümlerinde 1. yıl Bölüm ders programı olarak uygulanırken 2. yıldan itibaren Anabilim Dallarına göre programlar devam ettirilmiştir. Yıllık programa geçiş yıllar itibariyle uygulanmaya başlanmıştır.

Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümünün programlarında birinci yıl kataloqlama dersi Bilginin Organizasyonu adı ile yer almıştır. 2. sınıfta da devam eden Bilginin

Organizasyonu adı üçüncü sınıfta Kataloqlama ve sınıflama adı ile yer almıştır. (<http://www.kut.hacettepe.edu.tr/bddp.html>)

İstanbul Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü'nde ise 1. sınıfta Bilginin Örgütlenmesi adı ile yer alan kataloqlama dersi ile birlikte 3. sınıfta kitapdışı belgeler ve sınıflama sistemleri ayrı ayrı programda yer almıştır.'. sınıfta Bilginin organizasyonu ya da kataloqlama sınıflama adı ile derse rastlanmamıştır. (<http://www.istanbul.edu.tr/edebiyat/edebiyat/BilgiBelgeGuz2003-2004sinifl-2.xls>)

Ankara Üniversitesi Bilgi ve belge yönetimi Bölümünde ise yukarıda belirtildiği gibi ad değişikliği ile birlikte program uygulaması da. Bu Bölümde Anabilim dalı uygulamasına daha önceden son verildiği için 4 sınıfta aynı anda değiştirilmiştir 1. sınıfta Bilginin Organizasyonuna Giriş adı ile yer alan ve kataloqlamanın mantığı ve bilginin düzenlenmesi ilkelerinin öğretildiği kataloqlama eğitimi 2. sınıfta da kataloqlama kurallarının ve erişim uçlarının öğretildiği Bilginin Organizasyonu I ve II dersleri ile niteleyici kataloqlama konusu tamamlanmaktadır. 3. sınıfta Bilgisayarla Kataloqlama ve Sınıflama sistemleri I, 4. sınıfta da Konu Başlıkları ve Sınıflama Sistemleri II dersleri ile kataloqlama eğitimi tamamlanmaktadır.

Yukarıda verilen ve yurt dışında sürdürülen kataloqlama eğitime ilişkin program örnekleri lisans üstü düzeyde yürütülürken ülkemizde lisans seviyesinde bu dersler yoğun olarak tamamlanmaktadır. Ülkemizde lisans üstü düzeyde metadata, kataloqlama sorunları gibi daha üst düzey uzmanlık konularına yer verilmektedir.

Yurt dışında verilen konu ve eğitim müfredatı ile ülkemizdeki müfredat ve ele alınan konular karşılaştırıldığında görülecektir ki Kataloqlama konusundaki eğitim programımız çağdaş yakalamış durumdadır. Bizde eksik olan sürekli eğitim ve hizmet içi eğitim programlarıdır. Bu da Bilgi Merkezlerimiz ve eğitim kurumlarımız işbirliği ile giderilebilecektir.

Son söz

Kütüphanecilik hizmetleri açısından vazgeçilmez bir yere sahip olduğunu vurguladığımız kataloqlama eğitimi ve uzman bir katalogcunun beklenen hizmetleri yerine getirebilmesi üç aşamalı bir eğitimden geçmesi gerekmektedir. Öncelikle akademik bir programda laboratuvar uygulamalarını da içeren teorik bilgilerin verildiği dersler tamamlanmalıdır. İkinci olarak: Teorik bilgilerin alındığı programdan mezun olduktan sonra meslek içi eğitimin verildiği akademik programlar takip edilmelidir.(Intner: 2002: 26) Bu aşamada uzaktan eğitim tekniklerinden yararlanarak katalogcuların yerinde eğitimi sağlanabilir. Üçüncü olarak ta kütüphane ve katalogcuların gereksinimlerine ve ilgi alanlarına bilgilerini güncel tutacak sürekli eğitim olanaklarının sağlanmasıdır.

Bu eğitim tipinin sorumluluğu eğitimciler, kataloqlama uzmanı kütüphaneciler ve bilgi merkezleri tarafından paylaşılmalıdır. İyi bir eğitim; öğrenebileceklerinin hepsini öğrenmeye hazır öğrenciler kadar, ders programlarını hazırlayan okulların da sorumluluğundadır. Bilgi merkezleri hizmet içi eğitimden sorumludur. Hizmet içi eğitim eski ve yeni tüm çalışanları kapsamalıdır.

Kataloqlama eğitimi bir süreç olarak kabul edilmelidir. Katalogcunun meslek hayatı emekli oluncaya kadar bazen emekliliğinden sonra da devam edebilir. Kataloqlamada teori kadar uygulamanın da önemli olduğu unutulmamalıdır. Bu nedenle kataloqlama ders programının hazırlanmasında uygulayıcılar, eğitimciler ve yöneticiler ortak akıl üretmelidir. Bu ortak akıl oluşturulurken göz önünde bulundurulması gerekende kataloğun hem

kütüphaneciler hem de toplum tarafından temel danışma kaynağı olarak kullanıldığının bilinmesidir.

Kaynakça

Akbulut, Mustafa (1999) ‘Kütüphanecilik Eğitiminde Son Gelişmeler’ *21. Yüzyıla Doğru Türk Kütüphaneciliği: 35. Kütüphane Haftası Bildirileri 15-21Mart 1999.* içinde.(127-134) Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği,

Atılğan, Doğan (1999) “Türkiye’de Kütüphanecilik Eğitimi ve Yeni Bin Yılda Hedefler” *Bilginin Serüveni Dünü, Bugünü, Yarını....* içinde.(144-163) Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği,

Çakın, İrfan (1999) “25. Yılında Hacettepe Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümü” *Kütüphanecilik Bölümü 25.Yıla Armağan.* içinde.(7-31) Ankara: H.Ü. Kütüphanecilik Bölümü,

Gorman, Michael (2002). “Why Teach Cataloging and Classification”. *Cataloging and Classification Quarterly* 34 (2): 1-13

Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Lisans Programı. [Elektronik Adres] <http://www.kut.hacettepe.edu.tr/bddp.html>

Hill, Janet Swan (2002) “Pitfall and the Pendulum: Recording Education for Cataloging and the Organization of Information:Preface”. *Cataloging and Classification Quarterly.* 34 (2) : xix-xxiii

Hsieh-Yee, Ingrid (2002). “ Cataloging and Metadata Education:Asserting a Central Role in Information Organization”. *Cataloging and Classification Quarterly.* 34 (2): 203-222

Intner, Shella S. (2002). “Persistent Issues in Cataloging Education: Considering the Past and Looking Towards the Future”. *Cataloging and Classification Quarterly* 34 (2): 15-29

İstanbul Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Lisans Programı. [Elektronik Adres] <http://www.istanbul.edu.tr/edebiyat/edebiyat/BilgiBelge>

Kum, İlhan (1970). *Türkiye’de Kütüphanecilik Eğitimi.* (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara: Ankara üniversitesi

Ötüken, Adnan (1957) “Türkiye’de kütüphanecilik öğretiminin tarihçesi” *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni.* 6 (1-2):1-35

Sefercioğlu Necmeddin (1999) “Kataloglamada teori-uygulama ilişkisi” *Arayış: Kütüphanecilik ve Kütüphaneler üzerine görüşler ve düşünceler.* içinde.(149-156) Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği,